

Geliş: 09.04.2026
Kabul: 24.04.2026

Firar Suçu İşlemiş Kişilerde Askerliğe Elverişlilik ve Ceza Sorumluluğu Military Fitness and Criminal Liability of Persons Who Committed the Crime of Desertion

 Talha Ağaç¹, Özgür Özkalaycı²

¹ Uzman Doktor, Adli Tıp Kurumu, Adalet Bakanlığı, İstanbul, Türkiye

² Uzman Doktor, Psikiyatri Kliniği, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Bağıcılar Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul, Türkiye

Öz

Amaç: Bu çalışmada, firar suçu işlemiş bireylerde askerliğe elverişlilik ve ceza sorumluluğu ile sosyodemografik, klinik ve kriminal özellikler arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Veriler hastane kayıtlarından elde edilerek retrospektif olarak tasarlanan çalışmaya, 2016–2025 yılları arasında askeri sağlık kuruluna yönlendirilen firar suçu sanığı dahil edilmiştir.

Bulgular: 82 sanık çalışmaya dahil edilmiştir. Katılımcıların önemli bir kısmında madde kullanım öyküsü (%77,0) ve cezaevi geçmişi (%74,4) bulunmasına rağmen, bu değişkenler ile askerliğe elverişlilik arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$). Askerliğe elverişsiz olarak değerlendirilen bireylerin tamamında psikiyatrik tanı bulunmuş olup, gruplar arası en önemli tanısal fark Madde Kullanım Bozukluğu'nda saptanmıştır ($p<0,001$). Ceza sorumluluğu ile askerliğe elverişlilik arasında anlamlı ilişki bulunmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Sonuç: Firar suçu işlemiş bireylerde askerliğe elverişlilik kararının büyük ölçüde psikiyatrik tanılarla ilişkili olduğu, buna karşın ceza sorumluluğundan bağımsız değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu bulgular, ceza sorumluluğu değerlendirmesinin her olguda ek klinik katkı sağlamayabileceğini ve bazı durumlarda süreci uzatabileceğini düşündürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Firar suçu, Askerliğe elverişlilik, Ceza ehliyeti, Askeri sağlık kurulu

Abstract

Objective: This study aimed to examine the relationship between military fitness, criminal responsibility, and sociodemographic, clinical, and criminal characteristics in individuals charged with desertion.

Method: This retrospective study, which utilized data obtained from hospital records, included individuals accused of desertion who were referred to the military medical board between 2016 and 2025.

Results: A total of 82 defendants were included in the study. Although a significant proportion of the participants had a history of substance use (%77,0) and a criminal record (%74,4), no significant association was found between these variables and fitness for military service ($p > 0.05$). All individuals deemed unfit for military service had a psychiatric diagnosis, and the most significant diagnostic difference between the groups was found in Substance Use Disorder ($p<0.001$). No significant association was found between criminal responsibility and fitness for military service ($p>0.05$).

Conclusion: It is understood that the determination of fitness for military service in individuals who have committed the crime of desertion is largely related to psychiatric diagnoses; however, it must be assessed independently of criminal responsibility. These findings suggest that assessing criminal responsibility may not always provide additional clinical insight in every case and may, in some instances, prolong the process.

Keywords: Desertion, Military Fitness, Criminal Responsibility, Military Medical Board

Nasıl Atıf Yapmalı: Ağaç T, Özkalaycı Ö. Firar Suçu İşlemiş Kişilerde Askerliğe Elverişlilik ve Ceza Sorumluluğu. Adli Tıp Dergisi 2026;40(1):(29-37) <https://doi.org/10.61970/adlitip.1926786>.

Sorumlu Yazar: Talha Ağaç, Uzman Doktor, Adli Tıp Kurumu, Adalet Bakanlığı, İstanbul, Türkiye

E-posta: talha.agac@sbu.edu.tr

GİRİŞ

Askerlik, bireylerin ulusal savunmaya katılımını sağlayan ve Türkiye’de yasal düzenlemelerle zorunlu kılınmış bir kamu hizmetidir (1). Ülkemizde, belirli muafiyet koşulları dışında tüm erkek Türk vatandaşları 20 yaşından itibaren askerlik görevini yerine getirmekle yükümlüdür. Askerlik hizmeti, yüksek düzeyde disiplin, itaat ve uyum gerektiren bir süreçtir. Askeri kurumların etkinliği ve operasyonel başarısı, personelin belirlenen kurallar ve düzenlemelere eksiksiz şekilde uymasına bağlıdır (2). Bu bağlamda, kurallara uyum sağlamakta güçlük çeken ve antisosyal davranış örüntüleri sergileyen bireyler, askerlik hizmetinin gerekliliklerini yerine getirmede ciddi zorluklar yaşayabilmektedir. Bu durum yalnızca bireyin kendisi için değil, aynı zamanda birlikte görev yaptığı diğer personelin güvenliği açısından da risk oluşturabilmektedir (3).

2016 yılında Türkiye’de askerî sağlık sisteminde köklü bir yeniden yapılanma gerçekleştirilmiştir. 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında çıkarılan 669 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Türk Silahlı Kuvvetleri’ne bağlı tüm askerî hastaneler, Gülhane Askerî Tıp Akademisi dâhil olmak üzere Sağlık Bakanlığı’na devredilmiştir (Kanun Hükmünde Kararname, 2016, 669 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, Resmî Gazete (Sayı: 29787)). Bu düzenleme ile askerlik muayeneleri ve “askerliğe elverişlilik” değerlendirmeleri artık askerî hastaneler yerine, Sağlık Bakanlığı’na bağlı tam teşekküllü devlet ve eğitim araştırma hastaneleri tarafından yapılmaya başlanmıştır. Söz konusu değişim, askerî adli vakalarda (örneğin firar, emre itaatsizlik, askerlikten muafiyet gibi durumlarda) psikiyatrik değerlendirme süreçlerini doğrudan etkilemiş; sivil psikiyatri uzmanlarının Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Yeteneği Yönetmeliği (TSKSYY) çerçevesinde değerlendirme yapma sorumluluğunu beraberinde getirmiştir. Bu dönüşüm, Türkiye’de askerî

ve adli psikiyatri uygulamaları arasında yeni bir etkileşim alanı doğurmuştur.

Askerliğe elverişlilik, bireyin ruhsal ve bedensel açıdan askerlik hizmetini yerine getirmeye uygun olup olmadığının, TSKSYY çerçevesinde değerlendirilmesidir (Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Yeteneği Yönetmeliği, 2016, Resmî Gazete (Sayı: 29882)). Bireyin askeri ortamın gerektirdiği fiziksel ve psikolojik yükümlülükleri karşılayıp karşılayamayacağına odaklanır. Zihinsel yetersizlik, şizofreni, kişilik bozukluğu ve bunlar gibi genel işlevselliği etkileyen psikiyatrik bozukluklar askerlikten muafiyet için adli psikiyatrik açıdan gerekçe olabilmektedir. TSKSYY Hastalık Ve Arızalar Listesi’nin 15-18. maddeleri Ruh Sağlığı ve Hastalıklarının alanına girmektedir. Askerliğe elverişlilik değerlendirmesi esnasında anamnez, ruhsal durum muayenesi, tıbbi kayıt geçmiş incelemesi, psikometrik ölçümler ve toksikolojik analizler yapılmaktadır. Suç tarihindeki askerliğe elverişlilik değerlendirmelerinde ise rutin muayeneye ek olarak dava dosyası incelemesi ve adli sicil kaydı incelemesi özellikle yapılmaktadır.

Fırar suçu, Türk Silahlı Kuvvetleri mensubu bir askerin izinli olmadığı halde birliğini terk etmesi veya izinli olup süresi dolmasına rağmen birliğine dönmemesi eylemidir. Bu suç, Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu ve TCK’nın Askeri Ceza Kanunu’na atıf yapan maddeleri kapsamında düzenlenmiştir. Askeri Ceza Kanunu’nun 66. maddesine göre: “Her kim, kanunen veya amiren verilmiş bir izin dışında birliğinden ayrılır veya izinden dönmeyerek yoklama kaçağı, bakaya, saklı veya firarî durumda bulunursa, fiilin niteliğine ve süresine göre cezalandırılır.” (Askeri Ceza Kanunu, 1930, 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu, Resmî Gazete (Sayı: 1520)). Fırar suçu, askerin görevini yerine getirme yükümlülüğünü ihlal eden ve birliğini izinsiz terk etme eylemidir. Adli psikiyatri açısından ise, bu davranışın ardında ruhsal bir bozukluk, kişilik örüntüsü ya da stres faktörü bulunup bulunmadığının

incelenmesi esastır. Bu değerlendirme, ceza ehliyeti (TCK 32) ve askerlik elverişliliği kararlarında belirleyici rol oynar (Türk Ceza Kanunu, 2004, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu. Resmî Gazete (Sayı: 25611)).

Fırar terimi Türkiye’de askeri personelin izinli olmadığı hâlde birliğini terk etmesi veya izinden dönmemesini ifade etmektedir; bu kavram uluslararası literatürde genellikle ‘absent without leave (AWOL) veya ‘desertion’ olarak geçer. Uluslararası adli psikiyatri pratiğinde, desertion ya da AWOL durumlarında zeka geriliği, depresif bozukluklar, intihar düşüncesi olduğu bildirilmiştir (4). Bu bulgular, firar / AWOL davranışının salt disiplin ya da kaçma motivasyonuna değil; ruh sağlığı, bilişsel kapasite ve psikososyal stresörlere bağlı kompleks bir olgudur. Ayrıca her ülke firar suçunu, suçun cezasını ve ceza sorumluluğunu, kendi yasal düzenlemeleri çerçevesinde değerlendirmektedir (5).

Fırar suçu işlemiş bireylerde askerliğe elverişlilik ve ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi, dikkatle değerlendirilmesi gereken bir konudur. Bu bireylerde askerliğe elverişlilik ve ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi, eşlik eden psikopatolojilerin varlığı nedeniyle daha da karmaşık bir hal alır. Bu bireyler, değerlendirme sürecinde genellikle ayaktan muayeneleri yapılır ve suçla ilgili bir zihinsel bozuklukları olup olmadığına karar verilir. Askerliğe elverişlilik Türk Silahlı Kuvvetleri Sağlık Yeteneği Yönetmeliğine göre, ceza sorumluluğu değerlendirmesi Türk Ceza Kanunu’nda, akıl hastalığı için madde 32 kapsamında yapılmaktadır. TCK 32 değerlendirmesi ise Yargıtay kararları kapsamında CMK 74 çıkarılıp gözlem altına alınarak karar verilmektedir (Yargıtay 14. Ceza Dairesi, Esas: 2021/1441, Karar: 2021/4310, Karar Tarihi: 16.06.2021). Şahsın gözlem altına alınması için kimi merkezlerde uzun randevu tarihleri verilerek, değerlendirilmesi sağlanabilmektedir. Ceza sorumluluğunu azaltacak veya kaldıracak bir psikiyatrik bozukluk mahiyeti itibariyle zaten askerliğe elverişliliği

de kaldırması beklenmektedir. Nitekim ülkemizdeki TSKSYY ceza sorumluluğunu azaltan veya kaldıran hastalıkları askerliğe elverişsizlik olarak kabul etmektedir. Öte yandan ceza sorumluluğu olsa bile bazı bozukluklar da askerliğe elverişliliği kaldırmaktadır. Bu nedenle, askerliğe elverişlilik değerlendirmesinin bazı olgularda temel klinik soruyu karşılayabileceği; ek ceza sorumluluğu incelemesinin ise uygulamada sürece ilave zaman ve iş yükü getirebileceği düşünülebilir.

Bu çalışma firar suçu işlemiş bireylerde mahkeme tarafından askeri sağlık kuruluna çıkarılıp suç tarihlerinde psikiyatri branşı açısından askerliğe elverişlilik ve firar suçu ile ilişkili fiil ehliyeti sorulan kişilerin sosyodemografik verileri, klinik ve kriminal özelliklerini incelemek ve karşılaştırmak hedeflenmiştir. Bu vakalarda sıklıkla birlikte talep edilen askerlik uygunluğu ve ceza ehliyeti değerlendirmelerinin klinik açıdan nasıl örtüştüğünü veya ayrıştığını inceleyerek mevcut değerlendirme süreçlerini irdeleyen ilk çalışmadır.

GEREÇ VE YÖNTEM

01/09/2016-31/07/2025 tarihleri arasında bir Eğitim ve Araştırma Hastanesi askeri sağlık kuruluna çıkarılan, mahkeme kararı ile yönlendirilip psikiyatrik açıdan askerliğe elverişlilik sorulan firar suçu işlemiş kişiler dahil edilmiştir. Bakaya suçu işleyen kişilerle firar suçu işleyip psikiyatri dışı tıbbi nedenlerle askeri sağlık kuruluna çıkarılanlar dışlanmıştır.

Prosedür ve Veri Toplama

Bu çalışma, askeri sağlık kurulu psikiyatri muayenesine geldiği yaşı, suç tarihindeki yaşı, muayenede konulan tanıyı, Askerliğe elverişlilik, TCK 32 kapsamına Ceza sorumluluğu, madde kullanım geçmişi, cezaevi geçmişi, suç tarihinden önce işlemiş olduğu suçları, Sorulan toplam firar süresini (ay) ve suç tarihinden önce psikiyatrik tedavi başvurusunun varlığı retrospektif olarak hastane

kayıtlarından toplanmıştır.

İstatistiksel Analiz

Veriler, SPSS istatistik yazılım paketi, versiyon 26.0 (IBM Inc., Armonk, NY, ABD) kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin normal dağılıp dağılmadığını değerlendirmek amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. Normal dağılım gösteren değişkenler arasındaki farkların analizinde t-testi kullanılmıştır; normal dağılım göstermeyen değişkenler için ise Mann-Whitney U testi tercih edilmiştir. Kategorik değişkenlerin analizi için Ki-kare testi, Fisher–Freeman–Halton kesin testi veya Fisher kesin testi uygulanmıştır. Fisher–Freeman–Halton kesin testi sonucunda anlamlı farklılık saptanan tablolarda, farkın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla post-hoc residual analiz yapılmıştır. Standardize rezidüel (z) değerlerinin $\pm 1,96$ 'nın üzerinde olduğu hücreler istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Her bir analiz ilgili değişken için erişilebilen veri üzerinden yürütülmüştür. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak belirlenmiştir.

BULGULAR

Şekil 1. Örnekleme dahil edilen vakalar

21272 askeri heyet raporu düzenlendiği tespit edilmiştir. Suç tarihinde askerliğe elverişlilik sorulan 114 kişi tespit edilmiştir. Bunlardan 31'i bakaya suçu sorulması nedeniyle dışlanmıştır. 1 kişi de firar suçu işleyip tıbbi nedenlerle suç tarihinde askerliğe elverişlilik sorulması nedeniyle dışlanmıştır. Geriye 82 kişi kalmış olup çalışmaya toplam 82 firar suçu işlemiş sanık dahil edilmiştir. Askerliğe elverişlilik açısından 1 kişi, Ceza sorumluluğu açısından 2 kişi bir üst merkeze sevk edilmiştir. Bu sebeple askerliğe elverişlilik için yapılan analizler 81 kişilik ceza sorumluluğu için yapılan analizler ise 80 kişilik, örneklem üzerinden hesaplanmıştır.

Katılımcıların %77,0 'sinde (n = 47) madde kullanım öyküsü olduğu görülmüştür. En sık kullanılan maddeler esrar (%31,1; n=19) ve eroin (%31,1; n=19) iken, bunları sentetik kannabinoid (%21,3; n=13), ekstazi (%16,4; n=10), metamfetamin (%3,1; n=8) ve kokain (%13,1; n=8) takip etmiştir. Katılımcıların 14'ünde (%23,0) herhangi bir madde kullanım öyküsü bulunmamaktadır. Sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Madde Kullanım Özellikleri

Kullanılan Uyuşturucu Madde	N=47 (%77,0)
Esrar	19 (%31,1)
Eroin	19 (%31,1)
Sentetik Kannabinoid	13 (%21,3)
Ekstazi	10 (%16,4)
Metamfetamin	8 (%13,1)
Kokain	8 (%13,1)
Çakmak Gazı	1 (%1,6)
Kullanmayan	14 (%23,0)

Cezaevi öyküsü açısından, 61 kişinin (%74,4) daha önce farklı suçlardan hüküm giydiği tespit edilmiştir. En sık suç türü uyuşturucu ticareti (%24,4; n=20) olup, bunu hırsızlık/yağma (%17,1; n=14), yaralama (%11,0; n=9), dolandırıcılık/evrakta sahtecilik (%7,3; n=6) ve tehdit (%6,1 n=5) izlemiştir. Daha az sıklıkla mala zarar verme, öldürmeye teşebbüs, gasp, cinsel taciz, silah bulundurma, hakaret, kasten öldürme ve suç örgütü üyeliği gibi suçlara

rastlanmıştır. Cezaevi geçmişi olmayan grubun yalnızca birinde firar dışında hakaret suçu saptanmıştır. Sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir.

Gruplar arasında muayene yaşı, suç yaşı, suç üzerinden geçen süre, madde kullanımı, cezaevi öyküsü ve psikiyatrik

tedavi öyküsü açısından anlamlı fark saptanmamıştır (tüm $p>0,05$). Ancak firar süresi açısından elverişsiz grupta daha yüksek bir ortalama gözlenmesine rağmen bu fark istatistiksel anlamlılığa ulaşmamıştır ($p=0,058$). Sonuçlar Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 2. Cezaevi Geçmişi Olan Katılımcılarda Suç Türlerinin Dağılımı

Cezaevi geçmişi olan suçlularda Suçlar	N=61 (%74,4)
Uyuşturucu Madde Ticareti	20 (%24,4)
Hırsızlık/Yağma	14 (%17,1)
Yaralama	9 (%11,0)
Dolandırıcılık/Evrakta Sahtecilik	6 (%7,3)
Tehdit	5 (%6,1)
Mala Zarar verme	3 (%3,7)
Öldürmeye teşebbüs	2 (%2,4)
Gasp	2 (%2,4)
Cinsel Taciz	2 (%2,4)
Silah Bulundurma	1 (%1,2)
Hakaret	1 (%1,2)
Kasten Öldürme	1 (%1,2)
Suç Örgütü Üyeliği	1 (%1,2)
Cezaevi Geçmişi olmayanlar	21 (%25,6)

Tablo 3. Askerliğe Elverişlilik Durumuna Göre Sürekli Değişkenlerin Karşılaştırılması

	Askerliğe Elverişli Değil (n=23) Ort + SS	Askerliğe Elverişli (n=58) Ort + SS	U Skoru	p değeri
Muayene Yaşı	26,91 + 4,23	26,68 + 4,89	610	,548
Suç Yaşı	22,35 + 2,62	22,54 + 4,08	635,5	,829
Suç Üstünden Geçen Yıl	4,57 + 3,36	4,14 + 2,59	613	,648
Sorulan Firar Süresi (ay)	18,57 + 29,55	9,86 + 15,71	478	,058

Askerliğe elverişlilik durumuna göre tanı dağılımı incelendiğinde, elverişli grupta tanı almayan bireylerin bulunduğu, elverişsiz grupta ise tüm bireylerin bir psikiyatrik tanıya sahip olduğu görülmüştür. Askerliğe elverişlilik değerlendirmesinde 23 kişi (%28,4) “askerliğe elverişli değil” bulunmuştur. Elverişsiz grupta en sık antisosyal kişilik bozukluğu ve diğer kişilik bozuklukları (n=11) saptanırken, bunu madde kullanım bozukluğu (n=8), uyum bozukluğu (n=3) ve zeka geriliği (n=1) izlemiştir. Gruplar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,001$). Bu fark, askerliğe elverişli olmayan grupta tanı almayan birey bulunmaması (standardize rezidüel: -2,8) ve madde kullanım bozukluğu açısından askerliğe elverişli olmayan grupta (n=8; standardize rezidüel: -2,1), elverişli gruba (n=1; standardize rezidüel: 3,4) kıyasla

belirgin şekilde daha yüksek bulunması nedeniyle olduğu tespit edilmiştir. Askerliğe elverişlilik ile ceza sorumluluğu arasındaki ilişki incelendiğinde, elverişsiz grupta yer alan bireylerin %95,5 ‘inde ceza sorumluluğunun tam olduğu (n=21) görülmüştür. Elverişsiz bulunanların sadece birinde, zeka geriliği nedeniyle ceza sorumluluğunun azalmış veya olmadığına karar verilmiştir. Ceza sorumluluğu azalmış veya olmayıp askerliğe elverişli kimse bulunmamıştır. Gruplar arasında ceza sorumluluğu açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p=0,275$). Madde kullanımı açısından değerlendirildiğinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p=0,197$). Askerliğe elverişli olmayan grupta 16 bireyin madde kullandığı, 2 bireyin kullanmadığı görülürken; elverişli grupta 31 bireyin madde kullandığı, 12 bireyin ise

kullanmadığı belirlenmiştir. Cezaevi geçmişi açısından da gruplar arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($p=0,588$). Askerliğe elverişli olmayan grupta 18 bireyin cezaevi geçmişi varken, 5 bireyin olmadığı; elverişli grupta ise 42 bireyin cezaevi geçmişi olduğu, 16 bireyin olmadığı saptanmıştır. Son olarak, psikiyatrik tedavi öyküsü bakımından da gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı

fark gözlenmemiştir ($p=0,444$). Askerliğe elverişli olmayan grupta 9 bireyin psikiyatrik tedavi öyküsü bulunurken 12 bireyin bulunmadığı; elverişli grupta ise 17 bireyin tedavi öyküsü olduğu, 34 bireyin olmadığı belirlenmiştir. Cezaevi geçmişi olmayan suçlularda firar dışında bir kişinin Hakaret suçu geçmişi olduğu bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Askerliğe Elverişlilik Durumuna göre Klinik Değişkenler ve Psikiyatrik Tanı Dağılımına göre Ceza sorumluluğu

	Askerliğe Elverişli değil	Askerliğe Elverişli	X ² p değeri	Ceza Sorumluluğu Tam	Ceza Sorumluluğu Azalmış/Yok	X ² p değeri
Tanı Yok	0	27		27	0	
ASKB'ler ve KB'ler	11	26		37	0	
Madde Kullanım Bozukluğu	8	1	0,000 ^a	8	0	0,013 ^a
Uyum Bozukluğu	3	4		7	0	
Zeka Geriliği	1	0		0	1	
Ceza Sorumluluğu Tam	21	58	0,275 ^b			
Ceza Sorumluluğu azalmış veya yok	1	0				
Madde Kullanımı yok	2	12	0,197 ^b			
Madde kullanımı var	16	31				
Cezaevi Geçmişi yok	5	16	0,588			
Cezaevi Geçmişi var	18	42				
Psikiyatrik tedavi Geçmişi yok	12	34	0,444			
Psikiyatrik tedavi Geçmişi var	9	17				

a: Fisher-Freeman-Halton kesin testi kullanılmıştır. Post-hoc Standardized residual analizinde anlamlı çıkan değerler kalın olarak işaretlenmiştir.

b: Fisher kesin testi kullanılmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada firar suçu işlemiş bireylerin askerliğe elverişlilik durumları, psikiyatrik tanıları, suç özellikleri ve sosyodemografik değişkenleri birlikte değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, askerliğe elverişsizlik kararının büyük ölçüde psikiyatrik tanılarla ilişkili olduğunu, buna karşın Ceza sorumluluğu, madde kullanımı ve cezaevi öyküsü gibi değişkenlerin bu kararla doğrudan ilişkili olmadığını göstermektedir.

Çalışmamızda askerliğe elverişsiz olarak değerlendirilen bireylerin tamamında bir psikiyatrik tanının bulunması ve özellikle Madde kullanım bozukluğu ve Antisosyal kişilik bozukluğunun ön planda olması dikkat çekicidir. Bu bulgu, adli popülasyonlarda kişilik bozukluklarının, özellikle de antisosyal kişilik özelliklerinin yüksek prevalansına işaret eden uluslararası literatür ile uyumludur (3). Önceki

çalışmalar, suç davranışı ve madde kullanım bozukluğu ile antisosyal kişilik özellikleri arasında güçlü bir ilişki olduğunu ve bu bireylerin kurallara uyum, otoriteye bağlılık ve dürtü kontrolü açısından belirgin güçlükler yaşadığını ortaya koymaktadır. Askerlik gibi disiplin ve hiyerarşi gerektiren bir yapıda bu özelliklerin işlevselliği bozabileceği ve bu nedenle elverişsizlik kararı etkileyebileceği düşünülmektedir.

Antisosyal kişilik bozukluğu (ASKB) olan bireylerde, yineleyici biçimde kural ihlali, suç davranışı, madde kullanımı ve buna eşlik eden ilişkisel sorunlar sık olarak gözlenmektedir (6,7). ASKB'nin tanı ölçütleri, başkalarının haklarını ihlal eden ve toplumsal normları gözardı eden kalıcı davranış örüntüleri ile tanımlanmakta olup, bu özellikler sıklıkla kriminal davranışlarla ilişkilendirilmektedir (3). ASKB'nin diğer psikiyatrik bozukluklarla komorbid olarak

seyretmesi (8,9,10), hem askerliğe elverişlilik hem de ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi süreçlerini karmaşık hale getirebilmektedir. Bununla birlikte, ülkemizdeki rutin uygulamada, ASKB varlığının tek başına cezai sorumluluğu azaltmadığı veya ortadan kaldırmadığı yönünde genel bir görüş birliği bulunmaktadır. Öte yandan, ASKB tanısı alan bireyler askerlik hizmeti açısından değerlendirilirken, bu bozukluğun uyum, disiplin ve ekip içi işleyiş üzerindeki olası olumsuz etkileri göz önünde bulundurularak muafiyet kararı verilebilmektedir. Bu bireylerin önemli bir kısmının suç öyküsüne sahip olduğu yönündeki yaygın kanaat, askeri sağlık kurullarına sevk edilmelerini sık karşılaşılan bir durum haline getirmektedir. ASKB'ye eşlik eden antisosyal davranış örüntüleri, askeri birlik içinde olumlu bir çalışma ortamının sürdürülmesini güçleştirebilmekte ve kişilerin askerlik koşullarına uyum sağlama kapasitesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (11,12). Bu nedenle, ASKB'li bireylerin askerlik hizmetine uyum sağlama kapasitelerinin sınırlı olabileceği ve bu bağlamda zorunlu askerlikten muaf tutulmalarının klinik açıdan anlaşılabilir olduğu değerlendirilmektedir. Ancak, bu durumun cezai sorumluluk üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmamaktadır.

Ülkemizdeki yaygın uygulamanın aksine Hollanda 'da yapılan bir çalışmada adli tıp uygulamalarında kişilik bozukluğu varlığının ceza sorumluluğunu azaltabileceği ve kişileri zorunlu adli tedaviye yönlendirebileceği bildirilmiştir (13). Alman adli psikiyatri ve hukuk sisteminde ise geçmişte ağır kişilik bozukluklarının ceza sorumluluğunun azalmış olabileceğinin tartışıldığı, güncel yasal çerçevede de ağır kişilik bozukluklarının bazı olgularda azalmış ceza sorumluluğu kapsamında değerlendirilebildiği, buna karşılık pratikte antisosyal kişilik bozukluğu olan bireylerin ceza sorumluluklarının tam olduğu yönünde değerlendirme yapıldığı ifade edilmektedir (14). Buradan da anlaşılacağı üzere ceza sorumluluğu değerlendirmesi farklı kültürler ve hukuk sistemlerinde farklı yaklaşımlarla ele alınabilmekte ve aynı

sistem içinde zaman içinde değişiklikler gösterebilmektedir. Bu sebeple ülkemizdeki uygulamaları da çağın ve kültürün özellerinden ayrı düşünmemek ve bulguları yorumlarken bu açıdan da temkinli olmak yararlı görünmektedir.

Ceza sorumluluğu ile askerliğe elverişlilik arasında anlamlı bir ilişki saptanmamış olması önemli bir bulgudur. Elverişsiz gruptaki bireylerin %95,5'inin ceza sorumluluğunun tam olması, psikiyatrik tanı varlığının her zaman ceza ehliyetini ortadan kaldırmadığını göstermektedir. Bu durum, ceza sorumluluğunun değerlendirilmesinde kullanılan kriterler ile askerliğe elverişlilik değerlendirmesinin farklı hukuki ve klinik temellere dayandığını desteklemektedir. Nitekim ceza ehliyeti değerlendirmesi, bireyin suç anındaki bilişsel ve davranışsal kapasitesine odaklanırken, askerliğe elverişlilik değerlendirmesi daha çok bireyin mevcut ve süregelen işlevselliği ile ilişkilidir.

Madde kullanımı açısından gruplar arasında anlamlı fark bulunmaması, firar davranışının yalnızca madde kullanımı ile açıklanamayacağını düşündürmektedir. Nitekim Madde kullanım bozukluğu tanısı açısından gruplar arası askerliğe elverişlilik farkı saptanmıştır. Bu durum Madde kullanım bozukluğu gibi işlevselliğin bozulduğu tanısal sürecin gerekliliğini işaret etmektedir. Ayrıca verilen kararların geçmiş tarihe yönelik olması ve geriye dönük madde kullanım bozukluğunu ispat edebilmenin daha kolay olması nedeniyle böyle bir farklılık elde edildiği değerlendirilmiştir. Literatürde madde kullanımının suç ve şiddet davranışı ile ilişkili olduğu iyi bilinmekle birlikte (15,16), çalışmamızdaki bulgular firar suçu özelinde bu ilişkinin belirleyici olmadığını göstermektedir (3). Ayrıca cezaevi öyküsü ile askerliğe elverişlilik arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Bu durum, kriminal geçmişin tek başına askeri yeterlilik değerlendirmesinde belirleyici bir faktör olmayabileceğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, TSKSYY'de kasten öldürme, kasten öldürmeye teşebbüs,

nitelikli yağma suçlarından kesinleşmiş en az bir hapis cezası veya kesinleşmiş en az üç hapis cezası alan kişiler psikiyatrik açıdan muaf edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ancak askerlik yükümlülüğünün 20 yaşından itibaren başlaması ve bireylerin çoğunlukla 20'li yaşlarda henüz bu yönetmelikte belirtilen ceza sayısına ulaşmamış olmaları, çalışmamızda bu yönde bir ilişkinin saptanmamış olmasını açıklayabilir.

Suç türleri incelendiğinde, uyuşturucu madde ticareti ve hırsızlık/yağma gibi suçların ön planda olması, çalışmamızın örnekleminin genel adli popülasyon ile benzer özellikler taşıdığını göstermektedir (3). Bu durum, bulguların genellenebilirliği açısından önemli bir avantaj olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte firar süresinin askerliğe elverişsiz grupta daha uzun olmasına rağmen istatistiksel anlamlılığa ulaşmaması, örneklem büyüklüğünün sınırlı olması ile ilişkili olabilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, çalışmamız firar suçu işlemiş bireylerde askerliğe elverişlilik kararının büyük ölçüde psikiyatrik değerlendirmeye dayandığını ve özellikle madde kullanım bozukluklarının bu süreçte belirleyici rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular, askeri psikiyatrik değerlendirmelerde yalnızca tanı koymanın değil, aynı zamanda bireyin işlevselliğinin ve davranış örüntülerinin bütüncül olarak ele alınmasının önemini vurgulamaktadır. Çalışmamızda vurgulandığı üzere, askerliğe elverişsizlik ceza sorumluluğunun kaldırdığı durumları da kapsamaktadır. Bu örnekte, askerliğe elverişlilik ve ceza sorumluluğunun rutin olarak birlikte değerlendirilmesinin tıbbi açıdan her zaman ek katkı sağlamadığı izlenmiştir. Böylelikle dosyaların ayrıca TCK 32 açısından değerlendirilmesi ekonomik, sosyal ve yasal maliyetlere yol açabilmektedir.

Kısıtlılıklar

Araştırmamız, askerliğe elverişlilik değerlendirmesine ek olarak ceza sorumluluğu incelemesi amacıyla

yönlendirilen dosyaların, adli psikiyatrik bilirkişilik yükünü artırabileceğini ve bazı olgularda yargılama süresinin uzamasına sebep olabileceğini düşündürmesi açısından bu alandaki güncel bir soruna dikkat çekmektedir. Çalışmanın, yüksek sayıda bilirkişi raporunun düzenlendiği geniş bir örneklem üzerinde gerçekleştirilmiş olması, bulguların gücünü ve genellenebilirliğini artıran önemli bir üstünlük olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, araştırmanın retrospektif tasarımı gereği verilerin dosya kayıtlarından elde edilmesi, veri kayıtlarında bazı değişkenler açısından eksiklikler mevcut olması, özellikle “geçmiş psikiyatrik başvuru” gibi bazı değişkenlerin bireylerin öz bildirimlerine dayanması nedeniyle sınırlılık oluşturmaktadır.

SONUÇ

Sonuç olarak, bu örnekte firar suçu işlemiş bireylerde askerliğe elverişlilik kararının büyük ölçüde psikiyatrik değerlendirmeyle ilişkili olduğu, ceza sorumluluğu kararlarının ise çoğu olguda bundan ayrışabildiği görülmüştür. Bulgularımız, bazı vakalarda askerliğe elverişlilik değerlendirmesinin temel klinik soruyu karşılamada daha belirleyici olabileceğini; ceza sorumluluğu incelemesinin ise her zaman ek klinik katkı sunmayabileceğini düşündürmektedir. Bununla birlikte, bu çıkarımın daha geniş ve çok merkezli çalışmalarla desteklenmesi gereklidir.

Bildirimler

Yazarlar makaleyi başka dergiye göndermediğini beyan eder. Çalışmanın etik kurulu Biruni Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 23.02.2026 tarih ve 2024-BİAEK/18-61 karar no ile alınmıştır. Çalışma 1975 Helsinki İlkeler Deklarasyonuna uyularak gerçekleştirilmiştir.

Çıkar çatışması

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal destek

Bu çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluş tarafından maddi olarak desteklenmemiştir.

KAYNAKLAR

1. Işıklar C. Türk Personel Hukukunda Yeni Bir İdari Tedbir: Geçici Olarak Kontrol Altına Alma. *The Journal of Academic Social Sciences* 2018;6(83):334-67.
2. Gündüz H. Askeri Suçların Soruşturulmasına ve Kovuşturulmasına İlişkin İstisnai Düzenlemeler. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 2020;44:239-68.
3. Boylu ME, Atan Y. Antisozyal Kişilik Bozukluğu'nda Ceza Sorumluluğunun Değerlendirilmesi ve İlgili Raporların Yargılama Süreci Üzerindeki Etkileri: Adli Psikiyatrik Bilirkişilikte Güncel Bir Sorun. *Adli Tıp Dergisi* 2025;39(1):37-56.
4. Tzeng NS, Chen CK, Wang TS, Chang HA, Kao YC, Yeh HW, Chiang WS, Huang SY. Forensic psychiatric evaluation for military absenteeism in Taiwan. *J Am Acad Psychiatry Law* 2016;44(3):352-8.
5. Gordilă D. Criminal Liability for Desertion under the Legislation of the Republic of Moldova. *ACROSS* 2024;4(8):42-7.
6. Compton WM, Conway KP, Stinson FS, Colliver JD, Grant BF. Prevalence, correlates, and comorbidity of DSM-IV antisocial personality syndromes and alcohol and specific drug use disorders in the United States: results from the national epidemiologic survey on alcohol and related conditions. *The Journal of Clinical Psychiatry* 2005;66(6):677-85.
7. Fridell M, Hesse M, Jæger MM, Kühlnhorn E. Antisocial personality disorder as a predictor of criminal behaviour in drug abusers. *Addictive Behaviors* 2008;33(6):799-811.
8. Goodwin RD, Hamilton SP. Lifetime comorbidity of antisocial personality disorder and anxiety disorders among adults in the community. *Psychiatry Research* 2003;117(2):159-66.
9. Sareen J, Stein MB, Cox BJ, Hassard ST. Understanding comorbidity of anxiety disorders with antisocial behavior: findings from two large community surveys. *The Journal of Nervous and Mental Disease* 2004;192(3):178-86.
10. Carbone EA, de Filippis R, Caroleo M, Calabrò G, Staltari FA, Destefano L, Gaetano R, Steardo Jr L, De Fazio P. Antisocial Personality Disorder in Bipolar Disorder: A Systematic Review. *Medicina (Kaunas, Lithuania)* 2021;57(2):183.
11. Fiedler ER, Oltmanns TF, Turkheimer E. Traits associated with personality disorders and adjustment to military life: predictive validity of self and peer reports. *Military Medicine* 2004;169(3):207-11.
12. Macmanus D, Dean K, Iversen AC, Hull L, Jones N, Fahy T, Wessely S, Fear NT. Impact of pre-enlistment antisocial behaviour on behavioural outcomes among U.K. military personnel. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 2012;47(8):1353-8.
13. Spaans M, Barendregt M, Haan B, Nijman H, de Beurs E. Diagnosis of antisocial personality disorder and criminal responsibility. *International Journal of Law and Psychiatry* 2011;34(5):374-8.
14. Kröber HL, Lau S. Bad or Mad? Personality disorders and legal responsibility—the German situation. *Behav Sci Law* 2000;18:679-90.
15. Hayhurst KP, Pierce M, Hickman M, Seddon T, Dunn G, Keane J, Millar T. Pathways through opiate use and offending: A systematic review.

The International Journal on Drug Policy 2017;39:1-13.

16. Zhong S, Yu R, Fazel S. Drug Use Disorders and Violence: Associations With Individual Drug Categories. *Epidemiologic Reviews* 2020;42(1):103-16.